

U potrazi za rešenjima za sever Kosova

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (dalje u tekstu CIG) organizovao je okrugli sto na kojem su učestvovali političari i predstavnici civilnog društva iz Srbije i Kosova, uključujući tu i predstavnike Srba sa Kosova, kako bi diskutovali o izazovima vezanim za krizu na severu Kosova. Okrugli sto je održan od 5. do 7. oktobra 2012. godine u Budvi, Crna Gora. U prvom danu debate učestvovali su isključivo predstavnici Srba i Albanaca sa Kosova. Učesnici iz Srbije priključili su se diskusiji tokom drugog i trećeg dana. Cilj okruglog stola bio je doprinos potrazi za zajedničkim regionalnim rešenjima za pitanje severa Kosova, kao i za odnose Beograda i Prištine.

Okrugli sto je deo većeg projekta finansiranog od strane Ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

Učesnici su izrazili svoju zabrinutost da nijedna od strana nije razvila viziju za rešenje krize na severu. U međuvremenu, kriza negativno utiče na ekonomski i politički razvoj Kosova i Srbije. Takođe, kriza utiče na svakodnevnicu onih koji tu žive, i iscrpljuje političke i finansijske resurse međunarodne zajednice. Stoga, rešenjem krize sve četiri strane bi osetile korist, na ovaj ili onaj način.

Beograd insistira da institucije Kosova nemaju šta da traže na severu, dok Priština smatra da rešenje mora da bude zasnovano na Ahtisarijevom planu. Neka rešenja koje se nalaze na sredini između ove dve pozicije – autonomija, specijalni status, Ahtisari Plus – bila su predložena od strane raznih organizacija civilnog društva i međunarodnih diplomata. Iako je malo detalja bilo predloženo javnosti, vlade u Beogradu i Prištini nisu pokazale nimalo volje da se odreknu svojih “ukopanih pozicija”, oličenih u očuvanju institucija Srbije odnosno u implementaciji Ahtisarijevog plana. Obe vlade smatraju da rešenje mora biti u skladu sa njihovim ustavima, što predstavlja nemoguć zadatak.

Međunarodna zajednica je drži u svojim rukama ključ za rešenje krize. Na osnovu iskustva iz prošlosti moguće je zaključiti da ni Beograd ni Priština nisu u stanju da učine hrabre i nepopularne korake bez snažnog međunarodnog pritiska. Ne postoji presedan kada su Beograd i Priština dobrovoljno saradivali ili čak da su samostalno došli do dogovora. U tom smislu se većina učesnika složila da međunarodna zajednica mora da vodi proces pronalaska rešenja za sever Kosova.

Ovaj izveštaj je sažetak diskusija koje su vođene na okruglom stolu. Kako bi ohrabрили što iskreniju diskusiju učesnici čije se izjave navode nisu imenovani. CIG takođe moli za razumevanje sve one čija izlaganja nisu u potpunosti odslikana u ovom kratkom izveštaju. Učesnici su učestvovali u radu okruglog stola isključivo u ličnom kapacitetu, i njihovi stavovi ne moraju da se podudaraju sa stavovima organizacija koje predstavljaju.

Preduslovi za dijalog

Veći broj učesnika Srba napomeno je da se Beograd neće odreći svoje trenutne moći na severu, koje su oličene u opštinama i institucijama, sudstvu, obrazovanju i drugim, te time omogućiti Prištini da uspostavi svoju vlast. Neki su takođe rekli da je malo moguće da će Beograd potpisati sporazum sa Prištinom, pošto bi to dalo legitimitet nezavisnosti Kosova i podstaklo neke da taj potez izjednače sa priznanjem nezavisnosti. Mnogi učesnici su međutim naveli da je Beograd već potpisao sporazum o Integrisanom upravljanju granicama/prelazima (dalje u tekstu IBM) sa Prištinom.

Veliki broj učesnika je predložio da sever treba da bude definisan u geografskom, pravnom i političkom smislu, i da bi trebao da ima znatnu političku i ekonomsku vlast, bez obzira na to da li će ostati deo teritorije Srbije ili Kosova. Mnogi učesnici definisali su ovaj konflikt pre svega kao teritorijalni nesporazum između dve države, a ne kao borbu za poštovanje ljudskih prava. „Ovaj nesporazum nije oko pitanja prava naroda, nego oko teritorijalnih pitanja“.

Veliki broj govornika je rekao da je preduslov za dijalog priznanje rukovodstava na severu od strane svih strana. Dok postojeća četiri srpska predsednika opštine svoj legitimitet crpe iz lokalnih izbora sprovedenih na osnovu zakona Srbije, Priština i međunarodna zajednica ih ne priznaju. Štaviše, dva predsednika opština od pomenutih četiri, zajedno sa celokupnim opštinskim vlastima su „nelegitimni“ i „nelegalni“, i to ne samo po zakonima Kosova nego i po zakonima Srbije. Oni su bili izabrani na izborima koje ne priznaju nacionalne institucije Srbije. Neke od opština prkosile su odluci Vlade Srbije da se ne organizuju lokalne izbore na Kosovu, te su same organizovale izborni proces. Veliki broj učesnika je naveo da bez obzira na legitimitet koji crpe iz izbora, predsednici opština nemaju mnogo moći. „Drugi ljudi kontrolišu situaciju na severu“. Ljudi koji poseduju moć neće je se lako odreći, pošto se boje gubitka svih povlastica i privilegija. Učesnici su diskutovali o načinima na koje lokalna rukovodstva mogu biti priznata od svih strana. Neki od učesnika su predložili da pre nego što se postigne trajni sporazum, neka od statusno-neutralnih organizacija, kao što je OEBS, bi mogla da organizuje „neutralne“ lokalne izbore na severu. Jedan od učesnika je naveo da bi takvi izbori mogli biti organizovani po zakonima Kosova, a koji bi se u tu svrhu mogli nazvati „pravilima OEBS-a“.

Kao preduslov učesnici su takođe naveli unapređenje bezbednosne situacije na severu. Neki su predložili da bi KFOR i EULEX mogli da udruže snage kako bi se borili protiv organizovanog kriminala i unapredili bezbednost. Uklanjanje barikada i dalje predstavlja problem. Mnogi su naveli da se Srbi na severu i dalje boje neke buduće intervencije Kosovskih policijskih snaga, te da odatle potiče njihova upornost na održanju barikada. Veći broj učesnika, i Srba i Albanaca, pozvao je na brzo uklanjanje svih preostalih barikada i prepreka na putevima. Jedan od učesnika je predložio da bi se Vlada Kosova i drugi akteri trebali obavezati da neće koristiti silu na severu.

Međutim, učesnik sa Kosova je naveo da se Priština, iako ne namerava da koristi silu na severu, neće odreći prava da interveniše na svojoj teritoriji.

Neki od učesnika su rekli da ljudi na severu nisu zadovoljni načinom rada Kosovske policijske službe i EULEX-a na severu kada je reč o borbi protiv organizovanog kriminala. Jedan od učesnika Srba je rekao da je emisija srpske televizije B92 "Insajder" pod nazivom "Patriotska pljačka, koja je istraživala fenomen organizovanog kriminala na Kosovu, učinila više za borbu protiv organizovanog kriminala nego sve bezbednosne institucije zajedno. Učesnici su se gotovo potpunim konsenzusom saglasili da i Beograd i Priština treba da saopšte javnosti koja je visina transfera koje daju severu.

Dijalog na dva koloseka

Veći broj učesnika je sugerisao potrebu za simultani dijalog na dva koloseka o severu: jedan kolosek bi bio dijalog Prištine i Srba na severu; a drugi između Prištine i Beograda. Prvi kolosek ima podršku svih parlamentarnih partija na Kosovu, ali se njemu protive Srbi na Kosovu i Beograd. Drugi kolosek podržava Beograd i Srbi na Kosovu, ali mu se protivi veći broj partija sa Kosova, pre svega Demokratska Liga Kosova i pokret *Samoopredeljenje*. Međunarodna zajednica podržava oba dijaloga.

Neki od učesnika su rekli da rešenje pitanja severa nije toliko hitno i da ne treba previše požurivati zainteresovane strane da pronađu rešenje. Kako su naveli neki od Srba sa severa, strahovi njihovih sunarodnika u ovom delu Kosova su legitimni i treba im dati više vremena da razmotre različite opcije pre nego što proces otpočne. Drugi učesnici su izrazili strahove da bi budući dijalog bio previše opterećen interesima Beograda i Prištine, a da bi interesi onih koji tu žive bili zapostavljeni. Oni su sugerisali međunarodnoj zajednici da intenzivira razgovore sa predstavnicima četiri opštine na severu i drugim ljudima u tom delu Kosova, kako bi bolje razumela njihove strahove i očekivanja. Kako su rekli, Srbi na severu su uplašeni da bi prema njima bila primenjena selektivna pravda pred sudovima Kosova, u slučaju integracije Severa u sistem Kosova; uplašeni su i od eventualnog gubitka privilegija i koristi koje dolaze iz Beograda; na posletku, uplašeni su i od potencijalnih represalija od strane Albanaca.

Tokom diskusije, učesnici su bili podeljeni po etničkim linijama oko skoro svakog pitanja osim oko toga da li vreme radi u korist Srbije ili Kosova. Veći broj albanskih i srpskih govornika je su naveli da što duže ovo pitanje ostaje nerešeno, sever će sve više biti deo sistema Srbije. Druga grupa Srba i Albanaca navela je da vreme radi u korist Kosova, pošto se pozicija severa slabi sa svakim sporazumom koji se postiže između Beograda i Prištine. "Implementacija IBM bi efektivno rešila teritorijalna pitanja, te bi kriza od tada bila vezana pre svega za ljudska prava" zaključilo je više učesnika. Implementacija IBM je znak da Srbija počinje da razmatra odustajanje od svojih teritorijalnih pretenzija prema Kosovu, čime će sever izgubiti efektivne političke poluge. "Ovo je teritorijalno raščišćavanje za Kosovo i Srbiju, i u suštini IBM će rešiti pitanje granice" rekao je jedan od govornika. Treća grupa je navela da odlaganje ne koristi ni Kosovu, ni Srbiji ni većini ljudi na severu. "Ali koristi grupi ljudi koji imaju i finansijske i političke koristi od krize", rekao je jedan od Srba učesnika. Neki od učesnika su naveli da političari u Beogradu i Prištini takođe imaju koristi od krize. Ako ne bude pitanja statusa severa Kosova, moraće da se suoče sa teškim pitanjima kao što je korupcija, u koju su, kako su neki

učesnici rekli, i oni sami umešani. “Ova kriza koristi političarima svuda”, zaključio je jedan od učesnika.

Neki od Srba sa juga Kosova naveli su da bi Beograd, Priština i međunarodna zajednica trebali da traže načine kako da podrže mnoge ljude na severu koji nisu partijski ljudi, kao što su to uradili na jugu. Oni su rekli da Beograd ostaje ključan faktor ne samo kada je reč o Srbima na severu, nego kada je reč i o Srbima na jugu. Beograd može puno da pomogne procesu prilagođavanja i integracije Srba na jugu. Isto tako bi mogla da pomogne i Priština. Jedan od učesnika je rekao da bi u cilju razvejavanja strahova Srba na severu oko integracije, Vlada Kosova trebala da učini više na jugu u srpskim opštinama. On je tu naveo sledeće: davanje prava Srbima da očuvaju njihova garantovana mesta u parlamentu, nastavak transfera ovlašćenja na vlasti opština sa većinskom srpskom populacijom, kao i striktnu implementaciju zakona koji se tiču upotrebe srpskog jezika u administraciji.

Neki su predložili pristup “gomilanja”: prvi korak bi bio uklanjanje barikada; zatim imenovanje Srba za carinike; organizovanje neutralnih (u smislu pravnog okvira) lokalnih izbora; uspostavljanje institucije lokalnih samouprava; unapređenje bezbednosti; unapređenje životnog standarda. Tek posle toga bi trebalo pristupiti pitanju političkog statusa severa. Značajan broj učesnika je izrazio uverenje da ovi koraci nisu mogući bez prethodnog postizanja političkog dogovora Prištine i Beograda.

Teme dijaloga bi pre svega trebale da uključe potrebe ljudi na severu. Potrebe koje su uglavnom navedene bile su sigurnost i bezbednost, mogućnost zapošljavanja, borba protiv siromaštva, dolazak investicija, i unapređenje ekonomske situacije. Neki su naveli da ove potrebe nemaju samo ljudi na severu, nego svi građani u celom širem regionu. I bez obzira što neki misle da bi rešenje krize na severu rešilo i ova pitanja, to ipak neće biti slučaj. Neka od ovih pitanja, kao što su nezaposlenost i nedostatak investicija, takođe su pod uticajem drugih faktora. Ali pitanja bezbednosti i slobode kretanja bi mogla brzo da budu unapređena onda kada sporazum postigne i implementira.

Učesnici su upitani da identifikuju teme na koje bi Priština mogla da započne razgovore sa Srbima na Severu bez učešća Beograda. Niti oko jednog predloga nije postignut konsenzus, čak ni oko malih infrastrukturnih projekata. Većina je rekla da bi Priština trebala da razgovara sa Srbima na severu oko pitanja prikupljanja otpada, što je veliki problem na severu, ali ne i oko drugih pitanja. Međutim, neki od učesnika sa Kosova su rekli da Priština nije toliko očajna da razgovara sa Srbima samo oko pitanja otpada. Jedan broj učesnika je rekao da mora da postoji način za depolitizaciju onih pitanja koja imaju lokalni značaj. Predstavnici opština bi trebali da se bave skupljanjem otpada, a ne predsednici ili premijeri.

Međunarodna zajednica i Sever

Nije verovatno da će se rešenje za sever pronaći bez učešća Prištine i Beograda. Treći akter koji je neophodan za postizanje sporazuma je međunarodna zajednica. Međunarodna zajednica je veoma važna da garantuje Srbima na severu da nova intervenciju Prištine u ovom delu Kosova neće biti dozvoljena. Neki su, međutim, posumnjali da se međunarodna zajednica umara od

situacije, i da bi, ukoliko uskoro ne dođe do dogovora, mogla da napusti trenutne napore na izvesno vreme.

Srbi nemaju poverenje u SAD i EU na nivou na kom imaju Albanci. Srpski zahtev za uključivanje UN u buduće razgovore nije verovatno da će se desiti, pre svega zbog protivljenja Kosova i većine međunarodnih aktera. Stoga je uključivanje Beograda u dijalog ključno za Srbe na Kosovu.

Neki od učesnika Albanaca priznali su da je učešće Beograda u dijalogu možda neminovnost, ali samo u slučaju "zajedničkog kreiranja rešenja, a ne samostalnog predlaganja rešenja". Skoro svi Srbi i Albanci su se složili da bi međunarodna zajednica trebala da povede inicijative u cilju stvaranja rešenja. "Mi smo ukopani u svojim pozicijama i veoma je teško da samostalno dođemo da primenjivih rešenja".

Međunarodna zajednica bi trebala da vrši pritisak na Srbiju da se drži svojih obaveza u pogledu implementacije dogovora koji su postignuti u Briselu. Pre svega je važna primena sporazuma o IBM. Neki od učesnika su naveli da bi demontiranje institucija Srbije na severu trebalo da odmah postane uslov za napredak Srbije u EU integracijama.

Javno mnjenje, implementacija sporazuma i budući kompromisi

Mnogi političari su rekli da bi uradili mnogo više da nije bilo javnom mnjenja koje ne želi da podrži hrabre poteze kojim bi se rešila otvorena pitanja. Međutim, oni nisu bili u stanju da verifikuju svoje stavove sa egzaktnim podacima ili istraživanjima. Jedan od učesnika je naveo da poboljšanje odnosa između Srbije i Kosova možda nije popularno u javnosti, ali isto tako nisu ni korupcija i organizovani kriminal, a političari i u Srbiji i na Kosovu su umešani u oba. Neki od učesnika su reli da obični ljudi u Srbiji i na Kosovu bolje vide realnost od političara.

Jedan od učesnika je naveo da je vlada Srbije uspostavila tim za implementaciju sporazuma, i da će uskoro formirati još jedan tim za pregovore sa Prištinom. Beograd je nezaobilazan za sva pitanja. Neka od lokalnih pitanja, kao što je vodosnabdevanje, mogli bi biti tema direktnih razgovora Prištine sa severom. Ali, neki od učesnika su rekli da ljudi na severu neće bit voljni da pregovaraju sa Prištinom čak ni oko prikupljanja otpada, pošto se sva pitanja veoma brzo politizuju. Oni ne mogu da potpišu nikakav sporazum sa Prištinom. Drugi su rekli da bi izabrani ljudi na severu trebali da preuzmu odgovornost i reše lokalna pitanja vezana za vodosnabdevanje i snabdevanje električnom energijom, i da ne čekaju da se Beograd i Priština bave time.

Dijalog nema alternativu. Regionalno predstavljanje je važno za rešavanje problema. Transparentnost je važna, Ali samo postizanje dogovora nije dovoljno. Oni moraju da budu implementirani, te je lakše da se to izvede ukoliko je javnost upoznata sa njima od samog početka, kao i da je vlada preduzela korake da je uveri da će implementacija unaprediti njihove živote i rešiti probleme.

„Sada moramo da se suočimo i sa upravljanjem javnim mnjenjem i sa implementacijom“, rekao je jedan od učesnika. A nije lako upravljati sa nezaposlenim i besnim narodom. Jedna varnica je dovoljna da počnu otpočinu akcije koje su kontraproduktivne. Drugi učesnik je naveo da , iako su

vlade sada malo transparentnije nego što je to bio slučaj pre, međunarodna zajednica ne bi trebala da dozvoli Beogradu i Prištini da svojoj domaćoj publici prenose svoje, često iskrivljene, priče o sporazumima. „Sponzor dijaloga mora da bude striktniji, i kada strane ne govore istinu, sponzor mora da to učini.“

Rezultat ovih diskusije bi trebale da budu nove ideje. “Moramo da pronademo šta je zajedničko Beogradu, Prištini, i severu” rekao je jedan od učesnika. Smanjivanje tenzija, na primer, predstavlja zajednički interes. Ljudi bi trebali da shvate da sever Kosova za Prištinu predstavlja obavezu i odgovornost pošto je to deo teritorije nad kojom upravlja. Ali oni isto tako razumeju da Srbija i Srbi na severu ne smatraju Kosovo nezavisnom državom. Srbija zaostaje za promenama i za onim što je sada realnost, jedan od učesnika je zaključio. Ali obe strane treba da realnost vide bolje.

Kompromisi su neophodni u cilju unapređenja situacije. Obe strane treba da pokažu više volje ka kompromisu, i ukoliko ostanu ukopane u sadašnjim pozicijama, neće puno napredovati. Jedan od učesnika je naveo da je potpuna integracija severa u system Kosova nemoguća. “Čak i ukoliko se Beograd složi sa tim, Srbi na severu neće. Nama je potreban održivi kompromis. Isti učesnik je takođe rekao da bi političari trebali da predoče istinu javnosti, pošto kompromisi ne predstavljaju izbor već neophodnost.

Jedan od učesnika je rekao da je predsednik Srbije Tomislav Nikolić spreman da preuzme odgovornost za pregovore sa Prištinom. Takođe je naveo da će se Beograd angažovati u procesu i delovati transparentno i sa odgovornošću, ali je naveo da će “unilateralne” akcije da podriju proces. Neki od učesnika su naveli da dokle god Nikolić govori “Kosovo je Srbija” to znači da nije voljan da pregovara. Ali dijalog nema alternativu i bolje je da se desi pre nego posle konflikta.

Opcije za sever

Međunarodni akteri i organizacije, uključujući one koji ne priznaju nezavisnost Kosova kao što je OEBS ili neke države članice EU, vide Kosovo kao jedinstvenu teritorijalnu jedinicu. EU je nedavno zatražila poštovanje teritorijalnog integriteta Kosova, stoga i oni podržavaju sever u okviru Kosova. Neke države su i tražile od Beograda da demontira i prestane da finansira srpske institucije na severu. Ali predstavnici Srbije i Srba sa severa na ovo odgovaraju da je nemoguće uspostavljanje vlasti Kosova na severu. Oni takođe smatraju da bi srpski zakoni trebali da nastave da se primenjuju na severu.

Neki od učesnika su rekli da bi jedino izbori na osnovu zakona Kosova bili prihvatljivi za Prištinu. Oni su naveli da bi potencijalna kombinacija zakona, koju su neki predlagali, ne bi takođe bila prihvatljiva. OEBS bi mogao da organizuje izbore ali samo na osnovu zakona Kosova. Ovi učesnici su međutim naveli da postoji prostor za koncesije srpskim institucijama na severu, ali bi sam proces trebao da dovede do raspuštanja ovih institucija. Drugi učesnici su se usprotivili, navodeći da Srbi na Kosovu ne bi prihvatili izbore na osnovu zakona Kosova. Ni Beograd ni Priština se ne brinu oko toga ko organizuje izbore, već na osnovu kog zakona se organizuju. Sever je bojkotovao popis na Kosovu, dok ga Beograd nije organizovao, što predstavlja poteškoću za stvaranje verodostojnih biračkih spiskova.

Neki od učesnika su naveli da je učešće Srba sa severa u institucijama Kosova u njihovom interesu, pošto njihove institucije ne funkcionišu efikasno i imaju ograničeni legitimitet,

Učesnik je rekao da neke od opcija uključuju regionalnu autonomiju, privremenu samoupravu sa idejom integracije i neku formu međunarodno vođene samouprave tokom nekoliko tranzicionih godina. Drugi učesnici su naveli da određeni stepen autonomije, ali ne i regionalna autonomija, koja bi se kreirala putem "kreativnog čitanja Ahtisarijevog plana" predstavlja mogućnost. On je rekao da podela nije opcija, i da Srbija i Kosovo nisu u poziciji da postavljaju uslove. isti učesnik je predvideo mogućnost koja bi mogla predstavljati kompromis: ona bi bila zasnovana na Ahtisarijevog planu, ali bi obezbedila određeni nivo autonomije Srbima na severu. Kompenzacija za ovu koncesiju Prištine bila bi postupna implementacija IBM.

Regionalna autonomija je širok koncept - u suštini četiri opštine bi funkcionisale na osnovu zakona Kosova, ali bi imale svoj sopstveni parlament i privremeno nadgledanu upravu. Ovo bi poslužilo kao međufaza koja bi pripremila teren za integraciju severa u sistem Kosova. Zakoni Kosova, uključujući i izborne zakone, bili bi korišćeni za uspostavljanje autonomije, objasnio je jedan od učesnika. Koji god oblik da dobije sporazum o severu, rekao je drugi učesnik, on ne bi trebao da ugrozi funkcionalnost Kosova i način upravljanja.

Privremena samouprava bi uključivala implementaciju zakona Srbije, ali zakoni Kosova bi bili postepeno uvođeni i implementirani kroz međunarodno posredovanje. U suštini, to bi uključivalo legalizovanje postojećih institucija na severu kroz ovaj proces. Druga opcija bi bila da u tranzicionom periodu samouprava na severu bude vođena od strane međunarodnog predstavnika sa predsednicima opština koji bi bili izabrani od strane građana, dok se ne pronađe trajno rešenje. Koje god da bude rešenje, rekao je jedan od učesnika, uprava na severu mora da bude reprezentativna.

Jedan učesnik je naveo da političari treba da uzmu u obzir sve opcije, zatim da održe racionalnu debatu, i da na osnovu nje donesu zaključke. On je naveo da postoji i četvrta, tzv. nemačka opcija, koja zagovara rasformiranje paralelnih institucija i organizaciju izbora na osnovu kosovskih zakona.

Ali koliko su Beograd i Priština voljni da postignu kompromis? Nova vlada Srbije nije toliko zainteresovana da juri datum ulaska (u EU) sa toliko žara kao što je to činila prethodna. I kao što je to slučaj sa svim novim vladama, potrebno je vreme da se pokrenu stvari. IBM je ključni sporazum, i u svojoj suštini predstavlja demarkaciju granice bez rešavanja statusa, navelo je više učesnika. Međutim, implementacija ovog sporazuma je važna za proces evropskih integracija.

Zaključci i preporuke

- Veliki broj zaključaka i preporuka je donet na okruglom stolu. Oni su predloženi od strane grupa ili pojedinaca, ali nisu zasnovani na konsenzusu.
- Veći broj pojedinaca je predložio dijalog na dva koloseka o severu: jedan između Prištine i Srba na severu, i drugi između Prištine i Beograd. Tema prvog bi bila lokalna pitanja i

nesporazumi na severu, dok bi se drugi bavio odnosima i nesporazumima, uključujući i pitanje severa, između Beograda i Prištine.

- Smanjivanje tenzija bi trebao da bude prioritet za sve strane.
- Mali je broj otvorenih pitanja koja bi mogla da budu tema direktnog dijaloga insitucija Kosova i lidera Srba na Kosovu bez učešća Beograda. Međutim, ona koja bi mogla moraju da budu depolitizovana (prikupljanje smeća, unapređenja infrastrukture, vodosnabdevanje itd.)
- Odlaganje rešavanja krize ne donosi korist ni Kosovu, ni Srbiji ni Srbima na severu. Međutim, ova situacija donosi korist određenim organizovanim kriminalnim grupama i određenim političarima. Kriminalci imaju finansijsku korist, dok političari uvek imaju “žrtvenog jarca” kada pred biračima treba da objasne visok nivo nezaposlenosti i korupcije u njihovim zemljama.
- Međunarodna zajednica, a pre svega EU i SAD, trebala bi da na sebe preuzme aktivniju ulogu u pronalaženju rešenja za sever. Priština i Beograd bi trebali biti uključeni u proces, ali nije verovatno da bi samostalno došli do rešenja koje bi bilo prihvatljivo za obe strane. Angažman međunarodne zajednice je nezamenjiv. Međutim, međunarodna zajednica neće pritiskati sve strane da prihvate rešenje. U sopstvenom interesu i Srbije i Kosova je da pronađu međusobno prihvatljivo rešenje.
- Vlade u Beogradu i Prištini moraju da reše sva otvorena pitanja vezana za sever Kosova, ne zbog pritska SAD ili EU ili zbog uslovljavanja, nego zbog toga što je rešavanje nužno kako bi i Srbija i Kosovo bili u mogućnosti da ostvare napredak u rešavanju drugih, mnogo važnijih i egzistencijalnih pitanjima, pošto je za građane neophodno da se reše dugačke liste gorućih problema. Mnogi Srbi sa Kosova ukazuju da oni ne bi trebali da postanu prepreka na evropskom putu Srbije.
- Beograd je možda nezamenjiv u dijalogu, ali samo u “u smislu zajedničkog kreiranja rešenja, a ne samostalnog predlaganja rešenja”.
- Sporazumi između Beograda i Prištine koji su postignuti u Briselu, uključujući i Sporazum o integrisanom upravljanju granicama/prelazima, moraju da se primene brzo i potpuno. Odugovlačenje sa implementacijom dovelo bi do demotivacije strana u dijalogu da ga nastave i da postignu nove sporazume, i isto tako verifikovalo argumente o uzaludnosti dijaloga koje zastupaju strane koje se protive ovom procesu, kako u Srbiji tako i na Kosovu.
- Bezbednost na severu bi mogla da bude unapređena ukoliko se Priština obaveže da neće intervenisati silom, dok bi Srbi sa severa uklonili sve barikade i omogućili nesmetan protok ljudi i robe.
- Priština i Beograd bi trebali da omoguće javnosti uvid u visinu transfera koje su omogućile severu Kosova. Ovakva transparentnost je neophodna u cilju borbe protiv kriminala i korupcije. Neki sumnjaju da je često novac za iste projekte dobijan i od Prištine i od Beograda.
- EULEX, policija Kosova i Srbije bi trebali da razmenjuju podatke o organizovanom kriminalu na severu. Jasno je da nije dovoljno urađeno u borbi protiv organizovanog kriminala.
- Kosovski Srbi bi trebali da budu direktno ili indirektno uključeni u dijalog Beograda i Prištine, ili kroz učešće u pregovaračkim timovima ili kroz redovne konsultacije sa čelnim ljudima dijaloga. Beograd i Priština bi trebali da imaju na umu da bi njihove akcije i politike na severu direktno utiču na građane koji tamo žive. Ova ljudska

dimenzija bi trebala da bude uzeta u razmatranje od strane svih koji se trude da reše pitanje severa Kosova.

- Preduslov za razmišljanje o rešenju za Srbe na severu predstavlja rešenje za Srbe na jugu. Beograd bi morao da podrži puno učešće Srba u kosovskim institucijama.
- Nekoliko opcija koje su predložene na skupu za rešenje pitanja severa protezala su se od pitanja regionalne autonomije, specijalnog statusa, "kreativne" primene Ahtisarijevog plana i međunarodno vođene samouprave.
- Statusno neutralna organizacija, kao što je to na primer OEBS, mogla bi da ima ulogu u uspostavljanju lokalne uprave na severu koja bi bila prihvatljiva za sve aktere, a kroz organizaciju lokalnih izbora na severu. Mnogi se slažu da bi sadašnji kosovski zakon o izborima, brendiran kao pravila OEBS-a, mogao biti upotrebljen za organizaciju izbora.
- Mnogi političari kažu da bi uradili više da nije bilo javnog mnjenja koje ne podržava hrabre poteze koji bi doveli do rešavanja otvorenih pitanja. Drugi su, međutim, naveli da upravo političari i političke partije su ti koji podstiču bes i etničku mržnju, kako bi osigurali svoj opstanak na vlasti.
- Umereni političari na obe strane bi trebali da podstiču jedni druge, i isto tako bi morali da nađu podršku u međunarodnoj zajednici. Umerenjaci bi morali da budu u prilici da dopru do svojih glasača kako bi uspeli u svojim naporima. EU bi morala da doprinese da radikalni angažmani donose teže posledice po pojedince.

Lista učesnika

Ilir Deda, Kosovski institut za politička istraživanja i razvoj
Ardian Gjini, Alijansa za budućnost Kosova
Dukagjin Gorani, Vlada Kosova
Oliver Ivanović, Građanska inicijativa “Srbijam demokratija, pravda”
Dusan Janjić, Forum za etničke odnose
Adriatik Kelmendi, TV Koha Vision
Dusan Kozarev, Kancelarija Predsednika Srbije
Leon Malazogu, Institut za demokratski razvoj
Petar Miletić, Samostalna liberalna stranka
Randjel Nojkić, Srpski pokret obnove
Veljko Odalović, Socijalistička partija Srbije; Vlada Srbije
Stojanka Petković, Ujedinjeni regioni Srbije
Dejan Radenković, Socijalistička partija Srbije
Nenad Radosavljević, Mreža srpskih TV stanica na Kosovu
Naim Rashiti, Međunarodna krizna grupa
Jelena Trivan, Demokratska Stranka
Ljubica Vasić, Srpska napredna stranka
Azem Vllasi, politički analitičar
Gordon Bardos, Savet za inkluzivno upravljanje
Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje
Arber Kuci, Savet za inkluzivno upravljanje
Lawrence Meredith, Evropska komisija
Norbert Ruetsche, Ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske
Talia Wohl, Ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske